

Dr. LENDL ADOLF

közreműködésével szerkeszti RAITSITS EMIL.

Kiadja: BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERTJE.

Előfizetési ára egy évre 8 K, félévre 4 K. MEGJELENIK MINDEN HÓ 15-ÉN.

Egyes szám a „Mi Ujság az Állatkertben” című melléklettel együtt 40 fillér.

Kecskék és juhok sokszarvúsága.

Írta: Zsámár György dr.

Nagyon sok élesszemű megfigyelő tapasztalhatta, hogy azok a változások legtöbbje, amelyek valamely állaton vagy növényen az életük folyamán keletkeznek, az utódoknak sajátjává nem válik. A természet ugyanis meglehetősen konzervatív az új testi formák és új belső sajátságokkal szemben. Nem tűri a megállapodott, nemzedékeken át kikristályosodott faji tulajdonságok szabályos öröklésének megzavarását valamely új jegynek, vagy szokatlan képződménynek az utódra való átvitelével. Különösen azokra az alakulásokra vonatkozik ez, melyeket a természet-tudomány *szerzett tulajdonságoknak* nevez. A külső és belső elváltozások, melyek az állatokon vagy növényeken egyéni életük leforgása alatt a *külső körülmények* hatására létrejönnek, nem képesek a szervezet olyan mélyreható átalakulását előidézni, amely utódban is megjelenjen. Más szóval: a szerzett tulajdonság nem öröklődik. Hosszú időn keresztül, nemzedékeken át, esetleg érvényesítheti hatását. A folytonos és céltudatos testgyakorlat folytán kifejlesztett hatalmas egyéni izomerő; az állandó és következetes nevelés és tanulás eredményeként keletkezett testi és lelki ügyesség, a jó tartásból és gondos ápolásból kifejlődött erőteljes, hatalmas testalakulás mind mind olyan sajátságok, amelyek nem öröklődnek át. Ezek a tulajdonságok csupán a külső befolyások hatására jöttek létre és csak az állat vagy növény egyéni alkalmazkodási képességének érvényre-

jutását jelentik. Az ilyen természetű tulajdonságok csak akkor fognak az utódokban is jelentkezni, ha ezeknek élete ugyanolyan külső körülmények között folyik le, mint anyanyelvének között a szülők is éltek. Ez a jelenség nem átöröklés, hanem annak a jele, hogy az utód is *megszerezte* az adott viszonyok között megszerezhető mindazokat a képességeket, amelyek a szülőknél is hasonló módon létrejöttek.

Valamely állat- vagy növénytest külső és belső sajátságainak kialakulásánál, *egy bizonyos* színű, alakú, nagyságú, és bizonyos tulajdonságokkal bíró *egyénnek* létrejötténél és kifejlődésénél ez az öröklési erő folytonosan küzd a külső világgal: amelyik erőteljesebben nyomja az egyénre bélyegét. Az utódot befolyásoló külső viszonyok (éghajlat, talajminőség, táplálék, gondozás) hasonlósága a szülőket környező milióhoz az öröklésnek túlsúlyra jutását jelenti; az az élő szervezet, mely hasonló viszonyok között él és nő fel, mint szülei és ősei, magán fogja hordozni ezeknek minden sajátságát, azaz az öröklött tulajdonságok fognak nála kifejlődni. A nagyon eltérő, szokatlan viszonyok közé került egyedek öröklött tulajdonságai hátrányt szenvednek az új külső körülmények behatására létrejött szerzett tulajdonságokkal szemben. Így a szülőkhöz való hasonlóság helyett a külső viszonyokhoz való alkalmazkodás jelei alakulnak ki az utódon. Az öröklés konzervatív természetével szemben ott áll mindig az alkalmazkodás változtató ereje. A kettőnek együttes közreműködése, vagy egymás ellen való küzdelme adja meg minden egyénnek sajátságos testi formáit és belső tulajdonságait.

Azonban maga az öröklés sem konzervatív annyira, hogy új alakulások, változatos képződmények létrejöttét kizárná. Már maga az a körülmény, hogy a legtöbb állat és növény ivaros úton, szaporodik. A hím és nőivarú szülők kétféle ivarsejtjének egyesülése folytán jön létre az új egyed, amely a szülőkben és az ősökben különbözőképpen kifejlődött, tehát többé-kevésbé eltérő tulajdonságokat keverten bírja. A tulajdonságok esetről-esetre másként csoportosulhatnak. Így ezerféle új alakulás jöhet létre. Ebből magyarázható az a körülmény, hogy két szülő több gyermeke közül nem találunk kettőt, amelyik teljesen hasonlítana egymáshoz. A szülők tulajdonságainak ezen változatos érvényesülése, akkor is létrejön, ha a külső körülmények hatását, mely az utódok tulajdonságát módosítja, lehetőleg kizárjuk. Nem csak az alkalmazkodási képesség, hanem maga az öröklés is közrejátszik abban, hogy az utód nem tükörképe, nem hasonmása a szülőjének, az ősenek.

Az alkalmazkodás és öröklés hatása azonban nem ugyanazon irányban működik az utód kialakításánál. Az öröklés változatossága, akárminő ezerféle új alakulást is hoz létre, lényegében mindig konzervatív marad, azaz az utód öröklött tulajdonságai nem lépik át azokat a határokat, melyek között a szülők s az ősök megfelelő képességei mozogtak. Hasonlíthat az újabb nemzedék inkább az apához, vagy jobban az anyához, esetleg épen a kettő között foglalhat helyet, de azokétól lényegesen eltérő sajátosságokat az öröklés következtében nem fog nyerni. Ezzel szemben az alkalmazkodás mindig valami újat igyekszik létrehozni, azaz olyat, ami nem volt az elődök tulajdona. Az öröklés okozta változatosság tehát állandóan az elődök tulajdonságai által megszabott kereteken belül mozog, az alkalmazkodás pedig állandóan ezen korlátok túllépésére igyekszik.

Mindaz, amit az öröklésről idáig elmondottunk szabályosnak, az esetek túlnyomó részében törvény, szerűnek mondható. Nem tartozik a ritkaságok közé, hogy maga az öröklés is olyan valóságokat produkál, amelyek az öröklés elveivel homlokegyenest ellenkezni látszanak. Ezt tapasztaljuk annyiszor, midőn hirtelen, minden megmagyarázható külső vagy belső ok nélkül olyan tulajdonságok jelentkeznek az utódon, amelyeket hiába keresünk a szülőknél vagy a legmesszebb áig visszavezethető ősöknél. Ezek keletkezését a külső behatásokra létrejött alkalmazkodásnak sem tudhatjuk be. Az ilyen hirtelen fellépő, szokatlan alakulásokat létrehozó új tulajdonság azon sajátos képességgel bír, hogy mereven tovább öröklődik, azaz az utódok számos nemzetségén át következetesen újra megjelenik. Ez a jelenség nem alkalmazkodás, mert nem külső behatásokra jött létre. Az elváltozás öröklődik, de nem mint szabályos öröklés, mert jelenléte az ősöknél nem észlelhető. Itt tehát egy sajátos jelenséggel van dolgunk: a hirtelenül, külső ok közrejátszása nélkül létrejövő (azonban nem „szerzett”!) tulajdonságnak konzervatív megőrzésével, tovább örökítésével.

Ennek a különös jelenségnek okát adni ma még egyáltalán nem tudjuk, mindössze néhány olyan körülményt ismerünk, melynek hatása alatt, illetve amelynek jelenlétében az öröklődő új tulajdonságnak létrejötte gyakran tapasztalható. Legjobban illusztrálja ezt az u. n. sokszarvúság, mely érdekességénél és szokatlanságánál, rejtélyességénél fogva megérdemli, hogy vele az elmondottak alapján kissé behatóbban foglalkozzunk.

Több állatfajnak, így a kecskének és juhoknak is, öröklött, azaz az ősöknél is szereplő s az utódokra következetesen átvitt tulajdonsága a kétszarvúság. A szarvoknak azonban nem csak a száma, hanem színe, alakja, nagysága s egyéb tulajdonsága is

FÉSZEK AZ ÁGYÚCSŐBEN.

Elhagyott vár. Ki tudja, hány
Év suhant el már felette.
Egy zugában öreg ágyú,
Henyél búsan, ott feledve,

Rozsda lepi. Megviselték
A viharok, ezer vészek.
Most torkában meghúzódik
Szépen egy kis madárfészek.

S honnan egykor menydörögve
Száguldott a golyó messze,
Onnan most a gyilkos csőből
Madárdal száll zengedezve.

Csak hallgatom, csak hallgatom,
Milyen édes, szelid ének!
Nem hiszem, hogy magasztosabb
Himnusz a vón' a békének.

Úgy érzem, e madárnótát
A szél messze, szertehordja
S minden szívbe e világon
Belopózik egy akkordja.

S lelkemben egy boldog ábránd
Csodás álmat szőni készlet:
Minden ágyúcsőben egykor
Zengő madár ver majd fészket!

S az a dal mi onnan csendül,
Legszebb dal lesz a világon:
Valahára valóvá lett,
Dallá érett édes álom!

FELEKI SÁNDOR.

A gyilkos szobor.

Írta: Zoltán Vilmos.

A firenzei Caffé Garibaldi különszobájában hangos volt az élet. Ettore Gaetani, a fiatal törvénytudós jegyző tartotta legénybucsját néhány meghitt jóbarátjával.

Ettorét mindenki szerette. Egyike volt a Gondviselés ama kisszámú kiválasztott gyermekeinek, kiket a szerencse bőven elhalmoz minden adományával. Ragyogó elme, nemes szív és tekintélyes vagyon jutott osztályrészül. Ezt a sors most azzal tetézte, hogy neki juttatta feleségül a virágok városának egyik ünnepezt szépségét, conte di Catena nyugalmazott ezredes gyönyörű leányát, conteszina Elvirát.

Ettore Gaetani, kit az esküvőtől már csak rövid néhány nap választott el, úszott a boldogságban s örömeiben őszintén osztoztak barátai, akik irigység nélkül szemlélték szédületes szerencsését.

A lakoma már a vége felé járt s a fiatalemberek a Veuve Cliquot isteni nedűjétől felhevülve élvezték maniláik zamatos, finom füstjét, mely kék fellegekben gomolygott a csillár izzólámpái körül. Valaki az álomvilágra terelte a beszédet s Ettore így szólt:

— Ha az álmokra adni lehetne, akkor most boldogság helyett halál és pusztulás várna reám.

Tíz szempár kérdőleg fordult Ettore felé, s az így folytatta:

— Képzeltétek csak, az elmúlt éjjel azt álmodtam, hogy meg kellett halnom. És még hozzá milyen különös körülmények közt! Valamennyien láttátok és ismeritek azt a hatalmas kőoroszlánt, amely a piazzettán áll közvetlenül a palazzo Bomelli bejárata előtt. Nem valami mestermű, de a késői reneszánsz érdekes emléke, s ahogy tátott torokkal ott áll s kegyetlen tekin-

Kittenberger Kálmán, a híres magyar oroszlánvadász. (Utánnymás tilos.)

öröklődő, tehát az öröklés célja mindeme sajátságok konservatív megőrzése. Ugyanezen tulajdonságokra azonban s külső körülmények is erőteljes befolyást gyakorolnak: az éghajlat, a táplálás, az ivarmirigyek eltávolítása jelentékenyen módosítani képesek a szarvak alakját, színét, csavarulatainak számát, vastagságát stb. A külső körülmények tehát, melyekhez az állat alkalmazkodni tud és alkalmazkodni kénytelen, a szarv külső alakulásának konzervatív örökítése ellen küzdenek, azaz a szülőktől örökölt formát megváltoztatni igyekeznek. Lényegbe vágó eredményt azonban az alkalmazkodás nem tud eredményezni, mert a kétszarvú állat kétszarvú marad minden körülmények között akkor is, ha a külső hatások folytán eredeti tulajdonságait némileg meg is változtatja. Emellett az alkalmazkodás mindig csak az illető állategyed egyéni tulajdonságaira van

hatással: a megváltozott egyed utódai visszahelyezve az eredeti milióbe, nem a szülő szerzett tulajdonságai, hanem az ősök eredeti, öröklődő sajátságai szerint fognak formailag kialakulni. Minek kell tehát tartanunk azt a különös jelenséget, mikor két, páros szarvval bíró szülőnek utóda a külső körülmények legcsekélyebb változása nélkül négy vagy több szarvat növeszt, s ezt utódaira is következetesen átörökíti? Ez ugyebár, nem alkalmazkodás, mert nem a külső körülmények hatására jött létre nem is öröklés a szó valódi értelmében, mert az ősöknél nem volt jelen! És mégis öröklékeny!

Pedig nem a természet játéka, nem a vak véletlenek összetalálkozása ez a rendkívüli és meglehetősen ritka tünet, legalább erre enged következtetni néhány körülmény, amely az ilyen esetek hátterében rendszeren ott szokott lappangani, s amely, úgy látszik, ha nem is okozati összefüggésben, de mindenesetre nemes kapcsolatban áll a dologgal. A sokszarvúság fellépését ugyanis rendszeren olyan helyeken van alkalmunk megfigyelni, ahol az állatok tenyésztése szoros rokonságban történik, azaz ahol idegen vér belekeverése nélkül állandóan kevés számú állatnak egymásközötti párosztatása útján állítják elő az újabb nemzedékeket. Mivel pedig éppen a kecske és a juh azok, melyek sajátságos elterjedési viszonyaiknál fogva sokszor nélkülözni kénytelenek azt, hogy idegen, tőlük származásra nézve távolálló egyedekkel párosodhassanak, s hogy ezáltal az utód vére felfrissüljön, éppen ezért ezen állatfajoknál észleljük leggyakrabban a többszarvúság s az ehhez hasonló természetű egyéb ujképződések létrejöttét. Maga a rokonytényésztés (különösen cél nélkül össze-vissza keresztezett fajták kisebb csoportján) tehát valószínűleg alkalmi ok az ilyen új tulajdonság keletkezésére, másrészt pedig rögzítő hatása van a sokszarvúság öröklékeny természetét

tettel fogát vicsorgatja a járókelőkre, tagadhatatlanul kellemetlen érzést támaszt az emberben. A Bomelliek egyik őse, Ugo a félkarú oroszlánvadász készíttette ama fenevad emlékére, mely Afrikában összemarcangolta a balkarját. Nos, ezzel az oroszlánnal gyűlt meg a bajom. Azt álmodtam, hogy mikor elmentem mellette, kedvem kerekedett belekötni a haragvó állatkirályba. Szembebe nevettem és karomat tövig beledugtam a torkába. És képzeltétek csak, a kőoroszlán leharapta karomat, én eszméletlenül visszaestem a kövezetre és elvéreztem...

A kis Enrico Rienzi, a bolondos bersaglieri hadnagy, aki legkevésbé bírta a pezsgőt és tökéletesen elázott, bambán rábámult a beszélőre, a többiek azonban, Ernesto Cola kivételével, hangosan kacagtak.

Cola, akit az a gyanú terhelt, hogy álnév alatt érzélgős verseket ír a helyi lapokba, nagyképűsködni kezdett.

— Az álmokkal nem jó tréfálni — szólt. — Nem is olyan régen egy nagynénem ravatalon látta önmagát s harmadnapra meghalt.

A többiek hangos kacagással elhallgattatták a vészmadarat s legvidámabbann Ettore kacagott.

Ezalatt a szobában, melyben két ködfelhőkhöz hasonlóan gomolygott a cigaretta- és szivarfüst, csaknem türhetetlenné vált a hőség s többen sétát ajánlottak. A társaság csakhamar fel is kerekedett s kiment a holdvilágos májusi éjszakába.

A kertekből bódító virágillat ömlött a néptelen utcákra s a társaság hangos szóval, dudolva és nevetgélve haladt a piazzetta felé, hogy az Arno partját elérje. Enrico Rienzi hadnagy, kinek fejébe szállt a pezsgő, hangosan kurjongatni kezdett s kardjával meg-megdőngette a kapukat. Hasztalan volt társainak minden csittitgatása, a bolond hadnagy csak annál pokolibb lármát csapott, mire itt-ott kinyitott az ablak s láthatóvá lett egy-egy botzas kíváncsi fej. A láрма a rendőrőrzáratot is odacsalta s az utcasarkon felbukkant két rendőr, lassú léptekkel szemközt tartva a csoportnak. Ettore Gaetani megijedt. Ha ezek igazolásra szólítják

fel őket, botrány lesz belőle, melynek másnap már hirtelen híre megy. Hirtelen jó ötlete támadt. Rámutatott Rienzi-re s elkiáltotta magát:

— Francesco Giustit fogjátok meg, Giustit, a rendőrkapitányt, mert elesik szegény!

Rienzi erre ketten közrefogták, a rendőrök pedig úgy eltűntek egy mellékutcában, mintha kámforra váltak volna.

A fiatal emberek háborítatlanul elérték a piazzettát, melynek holdvilágos felén fehéren állt a márványoroszlán s haragosan nézte az alatta elhaladó vidám csapatot. Ettore Gaetaninak eszébe jutott álma s a többiek bátorítására felkészült a talapzatra.

— Nos, fickó — szólt — itt a karom, harapd le.

És karját beledugta az oroszlán torkába.

De a többiek nagy ámulatára fájdalmasan felszisszent s karját gyorsan visszarántotta. A hold világánál tisztán látszott, hogy arca holtápadtra vált. Mély megdöbbenéssel köréje gyűltek és ijedten kérdezték:

— Mi az? Mi történt? Mi bajod, Ettore?

— Nem tudom — szólt Ettore. — De valami metsző fájdalmat éreztem, mintha tűzbe nyúltam volna... most is pokolian ég... Talán mégis megharapott...

És erőltetve nevetett, de csakhamar újra felszisszent és karját fájlalta.

A fiatal emberek, kiknek jókedvét alaposan elrontotta a rejtelmes eset, lakására kísérték Ettoret. Mire odaértek, ennek karja rettenetesen feldagadt, szemei előtt fekete foltok táncoltak és csakhamar elvesztette eszméletét. Mire orvost találtak, ez már csak a vérmérgezés következtében beállott halált konstatálhatta.

A megrémült és megrettent kis csapat visszament a piazzetta s fáklafénynél megvizsgálta a gyilkos oroszlán torkát.

A köüregben skorpiófészket találtak három szokatlanul nagy, kifejtett skorpióval.

illetőleg. A rokonyteremtés ugyanis, ép úgy, mint még fokozottabb mértékben a vérfertőző tenyésztés, melynél szülők az utódaikkal és testvérek egymás között hoznak létre új nemzedéket, nagyon alkalmas arra, hogy a szülők összes tulajdonságai, közöttük a hirtelen fellépők is, az utódokban következetesen megjelenjenek.

A sokszarvúság további öröklésénél azután a természet törvényeinek változatos csoportosulása, fokozó, csökkentő, eltüntető és újra életrekelő ereje igen szép és szinte érthetetlen dolgokat produkál: négyszarvú szülőknek három- négy-, sőt többszarvú, vékony, vastag, összenőtt vagy csúcsán szétvált kettős szarvú utódai jelennek meg, színes bizonyítékaul annak, hogy az öröklés nem mozdulatlan, merev dolog, hanem ezerféle formát talál ki arra, hogy változatos, érdekessé, széppé tegye a természetet.

A magyar teve a teve történetének keretében.

(Folytatás és vége.)

Írta: Szalay Béla dr. — Nagyszében 1916.

9. Szent Gellértről azt mondja életirata (Vita S. Gerardi XXI.), hogy midőn 1046-ban vértanúhalált szenvedett, teveszőr köpönyeget viselt, melyet aztán többi öltözetével együtt koporsójára helyeztek. Ez a köpöny hazai állat szőréből készült. (Ortvay 1902, 19.)

10. Eszterházy György püspök végrendeletében (1663) egy teveszörköpenyről van szó. Ez már természetesen török import. (Történelmi Tár 1900. III. 455.)

11. III. Bélának és Anonymosunknak korában történt, hogy 1189-ben I. Frigyes császár átvonult kereszteléseivel hazánkban. III. Béla végig kísérte az országon, s midőn a déli határhoz érkezett, sok mindent ajándékozott a császárnak, így 4 megrakott tevét is (Wenzel 1887, 95; Pauler: A magy. n. tört. Árpádh. kir. alatt 1899, II. 3; Ortvay 1902, 18; Hanusz: Zool. Lpk 1902, 83.) Ez érdekes adatot Córner Ádám krónikásnak köszönjük: „Venerunt od Marowa fluvium, ubi Rex Ungariae Imperatori... dedit quatuor camelos, pretiosis muneribus oneratos ad valorem 5 milium florenorum.“ (Eccard: Corpus Hist. medii aevi 1743, II. 786; ebben Corneri Chronica Novella.)

Az egykorú Ansbert, osztrák lelkész, csak 3 tevéről tesz említést (Michaud: Bibliothèque des Croisades III.; Szamota: Régi utazások 1891, 19), ép úgy utána R. Röhrich 1878. II. 138, Marcinko Fer. 1909. 23 stb. Ansbert szavai: Rex ei et suis... et oveset boves copiose multis diebus exhibuit cum tribus camelis.“ (Fontes Rerum Austriacarum, Script. V. p. 19.)

12. Csánki nagy monographiájában 3 helynevet sorol fel: „Tevel“ alakban; a) 1353. évben Veszprém megyében (III. 256) b) 1193-ban Fejér vármegyében (egy puszta volt III. 354) és c) 1397-ben Tolna vármegyében (III. 454). Veszprémben Teés (Tés) puszta is van (III. 256), amely 1276-ban Teez-, 1327-ben Thees-nek íródott. Ez utóbbi aligha lesz „Tevés“. Tevel azonban esetleg lehetne „Tevehel“ a Szombathely és hasonlók mintájára, de nem merem az egyeztetésért sem elvállalni a felelősséget, jóllehet az ilyes összevonások közönségesek. Így „Ökörítő“ nézetem szerint csakis „Ökör-ítató“ lehetett eredetileg.

13. A tatárok a tatárjárás alatt (1241—1242) bizonyosan sok tevével vonultak hazánkba. Hisz ők voltak azok, kik Oroszországban az olt már meglevő tevetenyészetet nagyban kiterjesztették, úgy, hogy az még ma is virágzik. Az is bizonyos azonban, hogy midőn hazánkba távoztak, valamennyi tevéiket magukkal vitték! Az itt-ott még elbújva lézengőket azután megette az itthon élve maradt nép abban a leírhatatlan éhínségben, vagy

IZISZ KÖNNYE.

Gondolatom száll messze a multba.
Sphinx birodalmát tépdési, dúlja
Könnny, szomorúság, bú-teli bánat:
Szent vize, Nilus medre kiszáradt,
Földje repedt, termése lesült,
Gyötri az éh mind, kit anya szült!
Kút elapadt! — Úterét felvágta
S gyermeke szomját vérrel odázta!
Jött meg a pestis, a fekete dög;
Hulla hevert, mint úton a rög!
Szenved az ország, szenved a népe!
Koldusa, papja a köntöst tépte
S száll a könyörgés. — Nincsen eső!
Nincsen immár jártányi erő!

S most a jajok jajja közelít:
— Mondani fáj, szívet keserít —
Megölte Oziriszt, a bölcsét, a jót,
Rút istene a gaznak. S fúj riadót,
Kürtöli szerte s röpöppen a hír is:
„Izisz! Ó jaj! Megölte Oziriszt!“
Hallja, nem érti Izisz a szörnyet.
„Halva Ozirisz s nincsen könnnyed?“
Hall, szeme nyílik, most meg is érzi:
Halva Ozirisz, az isteni férfi.

Melle behorpad, térdire roskad.
Elterül aztán padlata-hosszat,
Tépi ruháját, körmöli arcát,
Bánata vívja testtel a harcát.
Majd megered nagy-végre a könnny.
Könnny után a könnnyek özönje.

Könnny pereg le a szent folyóba.
És csoda-hír kél! Zeng papi óda!
Könnnyül a Nilus telve hamar!
Szürcsöli könnnyit a szomjas avar!
Mily dúsak a pálmák! Zöld a mező!
Felcsendül a dal! Éled az erő!
Van mindene már! — Csak a multja komor!
És boldog a nép! Elmúlt a nyomor!
Elmosta az Izisz könnnye!

* * *

Sok ezer év tünt már el a ködöbe,
Új nyomorúság sújt le a földre.
Tombol a vész! Bősz orgia áll!
Dőzsöl, üvölt, kéjtelg a halál!
Milliók halnak, milliók vesznek.
Megszaporodtak a síri kereszték.
Hullahegy alját vértenger mossa:
Nem a magyar ma a multnak adósa!
Százézer özvegy! Százézer árva!
Mekkora már a könnnyetek árja?
Szomjas-e még hazátok földje?
Issza-e még be a sír göröngye?

Mindenek Atyja! Te nagy! Te örök!
Hall meg, mint szívünk könnnyörög!
Mint ahogy Izisz könnnye nyomában
Boldogan éltek a gula honában:
Add, hogy milliók könnnyei árán
Szünjön a bú a magyar hazáján!
Szünjön a gond, a nélkülözés,
Vérözön, átok, gyász, epedés!
Add, hogy a milliók könnnyei bére
Légyen a boldog, üdvteli béke!

SZÉKELY LÁSZLÓ.

pedig gondozás hiányában pusztultak el, a rengeteg számú farkas áldozatai lettek. Nagy okunk van tehát feltenni, hogy a XIII. század közepén kihalt az igazi „magyar teve.” Azután csak mutatóba került hozzánk ez állat, de tulajdonképi tenyésztéséről már nem lehet szó.

14, 15. A következő időszakot művelődéstörténelmi adatgyűjtésünk parlagon heverése következtében jobbak hiányában bibliai és szótári említésekkel kell kitöltenem. Minden amellelt szól különben, hogy a tatárjárástól a mohácsi vészig nem volt nálunk teve. Legfőleg véletlenségből került néhány elő a XIV. században kereskedőknél vagy kún telepeseknél, hogy aztán csakhamar eltűnjenek a történelem színpadjáról. Komédiások is barangolhattak velük a falvakon néha. A nép tehát nem felejtette el ez állatot. Gondoskodott erről különben a Szentírás is, mely róla sokszor megemlékezik. Egy igen régi bibliafordításban, a *Bécsi Codex*-ben olvassuk pl. 1445-ből (I. 255, Régi magyar nyelvemlékek): „Lezen ozuerekne, tevekne... a romlasok.” (Zachar. 14.)

16–20. A Münchener Codex-ben 1466: „Ruhát Tevecne zoereboel.”

Guary Codex 1483: „Jövének emberek teekkel.”

Cornides Codex 1510: „Tevek szörében öltözött ember.”

Érdy Codex 1526: „A kalmárok mennek árúval és terhes tevékkel.”

Heltai Gáspár-féle biblia 1551 stb., továbbá Heltai Meséiben 1566 (215): „Effele perentelec az ő nyalasságoval mind a tevenec farka alá valóc.”

A Régi magyar költők tárában: „Dobot, trombitát riasztanak, a tevéken sok harangok konganak.” (III. 343.)

Előfordul a teve Pázmán prédikációiban 1636; Ceglédi Istvánnál 1659, 146; Faludi Ferencnél 1750, 94; Kónyi J.-nél: „Ballagnak a tevék” a Magyar hadi románban 1779; Molnár Alb. szótárában 1604: „Poroszka-teve = camelus dromas.”

Comenius Janua-jában (XVII. sz.): „A púposhátú teve — gibbosus camelus — szekér gyanánt vagyon a sullyos terheknek másuvá hordásában.”

Juniusi őz cserkészeten.

Irta: Geist Gáspár.

Üresfejű, buta egyformasággal vagdalta, zörgő ládájával, az időt a vonat. Június volt. Egyike azoknak a nagykedvű juniusi napoknak, melyek úgy kifárasztják a lézengő utast, mint a kánikula álmosan perzselő napjai.

A vonat zsufolva. A lépcsőkön, ütközőkön még a tetőn is melegítették egymást összenyomott nembánomsággal a fekete kezű utasok.

Szerencsére akadt a folyosó végén egy nagyigényű valakinek kosarán részemre egy kis hely, melyet egy alkoholos másodmagammal keservesen osztottam meg. Összezsugorodtam, görbült háttal könyvet olvastam. Fejem fölött pogácsát tört ketté két ember. Abba a letargikus állapotba estem, melyben az ember csak azt érzi, hogy az idő halad.

Így szaladtunk a júniusi délutánon át. Végre vége lett az útnak.

A kocsin kellemes szellő mosta frissre arcomat. Most még nem volt valószínű, hogy látunk vadat.

Magas volt a zab, meleg volt a nap. És csak hat óra volt. Mégis mentünk, nagy egyszínű táblák között. Sok, sok, sok szem érett itt a parancsoló július elé. Nesztelenül értek, anélkül, hogy tudták volna, mint az emberek. Nesztelenül szívták icipici csövecskéiken keresztül a földből a későbbi önmaguk testét: ki-ki a maga módja szerint.

Szemem, szám, orrom, fülem, egész lényem mámorosan itta ezt az örökös józanságtól oly részegítő italt. A földes úton puhán, tempósan zörgette a percek az ütemes kocsit. Földünk lassan fordult el a naptól, pihenni akart. A léghő ferdességén elbotlottak a napsugarak: véresre verték magukat. Piros vérüket,

Miskolci „Jeles vadkertjében” 1702, p. 43, b.: „A tevék kevés eleséggel megelégedők, a szomjúságot sok ideig szenvedhetők.” Továbbá: „Struc-teve = struthiocamelus” (p. 295) és „teve-párdutz = camelopardus” (p. 272).

Nagyon kómikus a Páriz—Pápai—Bod-féle szótár egy sora, mely a zsirafból „camelopardalis — grif madárt” csinál.

21–23. Legrégibb szótártöredékeinkben sem hiányzik régi háziállatunk neve, így feltaláljuk a Besztercei-Szószedetben 1390-ből: „Camellus = theue.”

Ép úgy a *Schlagli* magy. Szójegyzékben: Camellus = theue (Szamota 62) 1405. évből.

A gyöngyösi latin-magyar Szótártöredékben 1530-ból (Melich): Chamelus = theve és így a többiben is.

24. A magyar teve történetét legtermészetesebben 3 fejezetre oszthatjuk: a) az ősi eredeti magyar tevére; b) egy közvetítő korra, melyben csak a vázolt bibliai és szótáradatokra vagyunk utalva és c) a török tevék történetére hazánkban.

Ez utóbbiak legelőször a mohácsi csatában keltettek feltűnést. Jászay Pál említi (A magyar nemzet napjai a mohácsi vész után 1846, 104): Az ütközet után még soká fedik az adáz harc színhelyét „bűzhedő lovak és tevék.”

Azután felvonult a kontyos-hadsereg Budára. Ütközben a Vértesben egy kígyó avval mutatta ki hazaszeretetét, hogy az ellenséges tevék „lábát mardosni kezdte.” Az egyik török erre levágta a kígyó „2 tenyér hosszú fejét.” Midőn törökünket később Radics Bosics elfogta, elvették tőle a kígyófejet. (Jászay 110.)

25. 1529-ben a szultán óriás hadsereggel vonult át Magyarországon Bécs alá. Mint mindig, most is sok teve volt vele (lásd „Austria“-nál is). Ezekről a török történelíró Szulejman naplójában is megemlékezik: „Ruméliában a sok esőtől megáradt Marica-folyó vizébe sok ember belefut, több tevé és lovat pedig elvitt a víz.” Midőn Bécs alatt vannak, újból olvassuk: „A hitetlenek kicsaptak Bécsből és elhajtottak 2 lovat meg 3 tevét.” (Thury: Tör. történelírók I. 326, 341.) Ortvay 1902, 20.

26. Szamosközi István (Tört. maradványai I. 210, lásd Bagyari S. feldolgozását 1907, 65, 66) adatai azt bizonyítják, hogy a teve az országban a sok behozatal következtében kezd meghonosodni.

mint nagy spongyák szívták be a messzi felhők. A láthatár szélén meglilásodtak a hegyek.

Fél nyolc. Most kezdődik.

Az útszerű liget mentén vezetett. Jobbra széles zabtábla, közepén legel egy őz. Fejét lent tartja, nem lehet látni bak-e vagy suta. Végre föl kapja. — Suta.

Mentünk tovább a széltől zenélő gabona mellett.

Mindinkább sötétedett. Most már igazán kellemessé lett a cserkészet. A nappal melege után, mint egy megszabadított, örült rab ömlött belém a fiatal levegő.

Valahogy könnyűnek éreztem magamat, a nagy makrokozmosz bentről kifelé préselte bordámat. Röpülni szerettem volna. Röpülni és valahogy egyéni lenni evvel a gyönyörű világgal.

A reketyésben tartozkodik a jó bak. Most már gyorsan sötétedett. A nagy ködlő ligetnek sok, sok ága nesztelenül, mint a szűrő, szűrte a feljövő hold csillogó tejét. A liget mögött kezdődött az ingoványos rét, melyre estéknél kiváltott a híres betyár. Sokan lesték már hiába. Egész nap bent feküdt a lucskos reketyésben, csak este, ilyenkor ment kicsikét sétálni.

Most kiértünk. Tán száz lépésnyire tőlünk szürkült az őz. Ő volt. A csermely másik oldalán állt és nézett ránk. Leugrom, lehasalok a magas fűbe.

Távcső. — Ő az.

Alig láttam a legyet, de nincs messze. Szemem birkozik a sötétséggel. Elrántom a ravaszt.

Bummm...

Egyet szökken, pár ugrás és bent van a sűrűben.

* * *

Másnap reggel megleltük, tán tizlépésnyire az erdő szélétől.

Hatvan ostrománál (valószínűleg 1596-ban) a töröktől elvett zsákmány közt 25 teve is szerepel.

A dolog t. i. úgy áll, hogy ahol törökök nagyobb számmal laktak (helyőrségek stb.) már pedig a török hódoltság idejében igen sok ilyen hely volt az országban, főleg délen, ott szinte mindenütt rendes háziállat lett a teve. A halandósága azonban nagy lehetett főleg nedves, hideg hegyes vidékeken.

27. Várad ostrománál 1598-ban a törökök nagyszámú tevéi mély barázdákat szántottak lábukkal keresztül-kasul a szántóföldeken. (Szamosközi II. 180; Bagyari 65, 66.) Istvánffy azt írja (XXXI. ad 1598), hogy akkoriban hideg északi szelek uralkodtak, melyek a törököknek meleg éghajlathoz szokott lovait és tevéit tömegesen semmisítették meg. Idézi Grossinger is 1793. I. 507, ki szintén hangoztatja, mily gyakran hoztak be a törökök bivalyokat és tevéket hazánkba.

28. Újvár ostrománál — 1663 — a komáromi magyar csapatok sok tevét zsákmányolnak a pogánytól. Grossinger I. 163. Lásd művemem is: „A bivaly története“.

29. Midőn 1683-ban a törököt Bécs alatt megsemmisítették, nagy zsákmányra tettek szert. Sok teve is maradt vissza, melyeket aztán széthurcoltak az országban. (Hohberg 1716, 306.) Tudjuk, hogy ezek nagy részét Arrighetti generális a toscanai nagyhercegnek küldte ajándékba.

Marsigli nagy dicsérettel emlékezik meg a török hadsereg tevéiről. Azt mondja, — persze túlzással — hogy egy ily teve naponta 20 mértföldet is bír futni étlen-szomjan. Abban azonban igaza lesz, hogy Cara Mustafának Bécs ostroma alatt 2 gyorsdromedárja volt s csakis ezek segítségével bírta megmenteni az Alcorant, Mohamed palástját és zászlóját. (Marsigli: Stato militare dell'imperio ottomano 1732, II. 63.)

30. Jarisch József századosnak köszönöm a következő adatot: A nagyszombati városi levéltár egy okirat birtokában van, melyben néhány e városban állomásozó tiszt kéri a tanácstól, hogy lovaikat élelemmel lássák el. Az egyik bejelenti, hogy 4 tevéje is van, melyeket a töröktől vett el és ezek ellátását is kéri. Mind ez 1735 körül történt s azért érdekes, mert bizonyára egyik legutolsó emléke a török tevéknek Erdélyben.

31. Ismételen felmerült — így a Magy. Brehmben is — a teve Magyarországon való meghonosításának kérdése. Pethe is felvetette az eszmét 1815-ben (p. 405) Természet-történetében: „Azt állítják dologhoz-értő emberek, hogy a tevét nálunk is lehetne tenyészteni. Igenis, ha szükség volna rá és mindig száraz földön, homokon járhatna. De még a Konstantinápolyban levő karavánok is pokrócot teregetnek lába alá, ha sikos az út . . . megpatkolni meg nem lehet“.

32. Végül megemlítendőnek tartom, hogy az összes magyarországi címerek közt csak egyet találtam, mely az egy púpú tevével cifrállódik. Ez a Majtányiaké 1712-ből, l.: Csergheő rajzát 292. szám alatt.

A török teve történetéről Magyarországon még igen sok érdekést fognak majd történészeink összegyűjteni, ha az állattörténelem iránti érzék végre-valahára náluk is ki fog bimbózni.*

IRODALOM.

Nincs szándékomban itt a teve irodalmát — többszáz művet — bemutatni, hanem csak a legfontosabb forrásokat akarom megnevezni s főleg azokat, melyek ben a tárgy irodalmának egy-egy része amúgy is összegezve van. A legtöbb tőlem a szövegben megnevezett mű pontos címét különben megtalálja az olvasó megjelendő nagy monographiámban: „Die Literatur des Wisens“, melyben 10000 munkáról van szó, továbbá más rokontárgyú német munkáimban.

Bochart: Hierozoicon 1663 és 1712.

Darest Cam: Rapport s. l'introduit du Dromadaire, Bull. Soc. accl. Paris, 1857.

Gräberg Jac: Notice s. la race de Dromadaire. Nouvelles Annales des Voyages, 1840. Márc.

Hahn Ed.: Die Haustiere. Leipzig 1896.

Hammer-Purgstall: Das Kamel. Denksch. AK. Wiss. Wien, Phil. Cl. VI, VII, 1855, 1856.

Haller (Buffon fordítója): Allgem. Hist. d. Natur 1767, VI/1.

Hommel Fritz: Namen der Säuget b. d. südsem. Völk. Leipz. 1879.

Keller O.: Tiere d. class. Altert. 1887 és 1909.

Lehmann O. — Das Kamel. Weimar 1891.

Lesbre F. Recherches anatom. s. J. Camelides Arch. Mus. Hist nat. Lyon, VIII. 1—195.

Lessona — a Giorn. agric. ital.-ban 1881.

Lombardini: Sui Camelli, Ricerche. Pisa 1879.

Müller Rob. — Die geogr. Verbreit. d. Wirtschaftstiere. 1903.

Ritter C.: Die geogr. Verbreit. d. Kamels. „Die Erdkunde“ 1847, XIII. 609.

Santi: Memoire s. les chameaux de Pise-Annal, der Mus. XVII. 1811, 320.

A pálmák és a budapesti állatkert pálmagyűjteménye.

A székesfővárosi állatkert pálmakincseinek javát, nevezetesen azokat a nemes és kényes délővi fajokat, melyeket Európában csak egyenletesre temperált levegőben lehet megtartani, a pálmaház nagy csarnokában s a 6. számú mellékcarnokban kell keresnünk. A kevésbbé kényes és éghajlatunkhoz már hozzá-edzett fajok közül az alacsony legyező pálmából (*Chamaerops humilis*) és a dísz-datolyapálmából (*Phoenix reclinata*) izléses csoportok vannak kiültetve a kert megfelelő helyein, vagy edényben felállítva az erre alkalmas szabad térségeken. Ez utóbbi fajhoz tartozik az az öt hatalmas palma is, mely az enyhe évszakban a főbejárat közelében áll s mely pellérdi Brázay Kálmán nagybirtokos értékes ajándéka.

A pálmaházban a következő fajok szemlélhetők egy vagy több, rendszerint igen szép és egészséges példányban.

1. *Areca alba Bory* (syn. *Dictyosperma album W. et Dr.*), fehér archapalma, Mauritius szigetén és a Bourbon szigeteken honos, szép, szárnyaltlevelű palmafaj.

2. *Areca Baneri Hook.* (syn. *Kentia Baneri Endl.*), felnőtt korában magastörzsű, szárnyaltlevelű palmafaj. Hazája Új-Guinea, a Molukki szigetek és Új-Zeeland. A francia Rivierán is szabadon tenyész és kibírja az egy-két fokos fagyot.

3. *Areca lutescens Bory* (syn. *Hyophorbe lutescens Dr.*), szép, szárnyalt- és hasítottlevelű palma. Hazájában 20 méter magasságot is elér. Mauritius szigetén honos.

4. *Areca rubra Bory non Hort.* (syn. *Acanthophoenix rubra Wendl.*), a Bourbon szigeteken honos, szárnyaltlevelű palma, mely 20 méter magasságra is megnő. Levele és levélszára tüskés.

5. *Areca sapida Hook.* (syn. *Kentia sapida Dr.*). Hazája Új-Zeeland. A déli félgömbön a legmesszebb előnyomuló palma, mely a déli szélesség 38 fokáig tenyész s hazájában kibírja a fagyot. A bennszülöttek „nikau“-nak hívják s gyenge hajtásait megeszik.

6. *Attalea Cohune, Mart.* Szárnyaltlevelű palma. Termése a cohune-dió, melyből dísz tárgyakat faragnak. Honduras és Guiana.

7. *Arenga saccharifera Sabill.*, cukorpalma. Szárnyaltlevelű palma, melynek törzse hazájában 2—3 méter magasságra, 1—6 m. vastagságra megnő. Az egész fa 7—14 m. magas. A törzs bele szágót, nedve pálmabort és pálmacukrot szolgáltat. Kelet-india és Szunda szigetek.

8. *Chamaedorea corallina Hook.* (syn. *Morenia corallina Kerst.*). Amerikai palmafaj csinos virágokkal. Venezuela, Új Granada.

9. *Chamaedorea elegantissima hort. Lind.* Hazája Mexikó.

10. *Chamaerops excelsa Thbg.* (syn. *Trachycarpus excelsus Wendl.*). Magas legyezőpalma. Hazája Japán.

11. *Chamaerops humilis L.*, alacsony legyezőpalma, az egyetlen Európában honos palmafaj. Hazája a Földközi tenger partvidéke.

* Tisztelet annak a két kivételnek, kinél a bimbó már szép virágot is hajtott,

12. *Chamaerops stauracantha* hort. Lieb. (syn. *Acanthorrhiza aculeata* Wendl.) Rendkívül érdekes pálma, mely légyököreket bocsát. Törzsét sűrű túskepáncél borítja. Hazája Közép-Amerika.
 13. *Cocos flexuosa* Mart. Brazília.
 14. *Cocos Romanzoffiana* Cham. Rendkívül szép- és nemesalakú pálma. Hazája Dél-Brazília.
 15. *Cocos Wallisi* Mart. Délamerika.
 16. *Cocos Weddelliana* Wendl. Kistermetű, rendkívül kecses kókuszpálma. Brazília.
 17. *Howea Demeriana* Becc. Keletausztráliai szigetek.
 18. *Howea australis*, Becc. Ugyanott.
 19. *Kentia australis* hort. Az Ausztráliában, Új-Guineában, és a Molukki szigeteken honos valódi *Kentia*-pálmák közt a kertészetben a leggyakoribb. Hazája a Lord Howe sziget.
 20. *Kentia Belmoreana* F. v. Muell. (syn. *Howea Belmoreana* Becc.). Lord Howe sziget.
 21. *Kentia Forsteriana* F. v. Muell. (syn. *Howea Forsteriana* Becc.). Ugyanott.
 22. *Kentia Sanderiana* F. v. Muell. Ausztrália.
 23. *Latania borbonica* Lam. (syn. *Livistona chinensis* R. Br.). Hazájában hatalmas koronájú, 50 méter magasra is megnövő pálma. Dél-Kína és az ottani szigetek.
 24. *Linospadix argentea* Wendl. Szép virágú, szárnyaltlevelű pálma. Új-Dél-Wales és Queensland.
 25. *Livistona Leichardtii* F. v. Muell. (syn. *Livistona humilis* R. Br.). Ausztrália.
 26. *Phoenix canarensis* hort. Webb et Berth. Kerti datolyapálma. Kanári szigetek.
 27. *Phoenix reclinata* Jacqu. Tropikus Afrika.
 28. *Phoenix Roebelinii* O'Brien. Himalája, India.
 29. *Phoenicophorium Sechellarum* W. Nagy, bordáslevelű pálma, tüskés szárral és levélgyekekkel. Ausztrália.
 30. *Pinanga decora* Bl. Délázsia, Borneo.
 31. *Rhapis flabelliformis* L'Hér. Nálunk 4 méter magasságot is elérő, terjedelmes bokrot alkotó pálma. Hazája Kína és Japán.
 32. *Rhapis humilis* Bl. (syn. *Rhapis Siroisii* hort.). Kína.
 33. *Sabal Blackburnianum* Glazeb. (syn. *Corypha umbraculifera* Jacqu.), sabálpálma. Hazájában hatalmas termetű fává nő. Nyugat-Indiában honos.
 34. *Sabal Vimperi* Lodd. Észak- és Középpamerika.
 35. *Saribus subglobosus* Hassk. (syn. *Livistona subglobosa* Mart.). Jáva. Az állatkerti pálmaház nagyszerű példánya, a király ajándéka.
 36. *Seaforthia elegans* Hook. (syn. *Archontophoenix Cunninghamii* Wendl. et Drude). Queensland és Új-Dél-Wales.
 37. *Frachy-carpus Fortunei* Wendl. Kinai legyezőpálma. Kína.
 38. *Thrinax argentea* Lodd. Panama.
 39. *Thrinax parviflora* Sec. Jamaica és San Domingó szigete.
- A műkertészet régi hagyomány szerint a pálmákhoz szokta sorolni a *Pandanus*, *Dicksonia*, *Alsophila* és *Cycas* fajokat, noha a pálmákkal semmi faji kapcsolatuk sincs. Ha ezt a botanikailag különben helytelen módszert követnők, akkor az állatkerti pálmáinak számát körülbelül 50 fajra kellene tennünk.

Bébike memoárjai.

A mai posta igen kellemes meglepetésben részesített. Vaskos könyvet tartalmazott az ajánlott küldemény. A könyv címe: *Bébike memoárjai*. Egy kis kutya önéletrajza. Közzé teszi Andor Mária. A címlapon a tintás üveg, penna s ezek mellett egy igen karcsú őz- pincz Felütöttem a könyvet és az első lapon határozott tollvonással a következő sorok örvendeztetek meg:

A kedves doktor bácsinak kezeit csókolja

hálás híve

Budapest, 1918. június.

Bébike.

A mondhatni legszebb kis négylábú páciensem tehát nem feledkezett meg a fájdalmat okozó doktor bácsijáról, aki törött lábát igazította helyre. Elküldte memoárját emlékül. A hálátlanságtól tobzódó háborús napokon felette jól esett a hála ily kifejezése.

Igen örvendtem e kedves emléknek és hamarosan elolvasásához fogtam. Igazat megvallva érdekelt mit tartalmazhat e köny- és vérhullásos időben közzétett kutyó memoár. Azt reméltem, hogy ez az ártatlan kis jószág mit sem tud a háború borzasztóságairól. Csalódtam. Ez a kis tapasztalatlan kutyó egész gondolat világa össze van szöve a hadizónán belül levő háborús nélkülözések és visszasságok fejtegetésével. Bár nem valami „kunsztos“ kutyó a parányi, memoárt író négylábú, mégis igen okosnak mondható s talán az állatpszichiátereket is érdekelni fogja, a következő kutyó önvallomás: „Amit én tudok, mind arra gondolkodás révén, tapasztalatok folytán jöttem reá. S ez inkább bizonyítja az én agybeli tevékenységemet, mintha gépiesen betanított „knusztokat“ tudnék. Szerénységem tilja, hogy felsoroljam minden tudományomat. Talán elég lesz, ha annyit jegyzek meg, hogy mindig, minden körülmények közt meg tudom értetni minden kívánságomat asszonykámmal s én viszont az övét találok ki mindig. Hogy nagyszerűen tudok tájékozódni, amennyiben még huszonegy óráig sem voltunk azon a német fürdőhelyen, ahol pedig töméntelen sok ház van és én már szaladtam előre, ha sétálni voltunk és tudtam, hogy melyik házba, melyik emeletre, melyik szobába kell bemenni. Ha gazdáim tévedtek és a ketrec (lift) őket egy emelettel magasabbra vitte, sem mint kellett volna, s ők kiszáltak, én, szokásom ellenére, nem futottam előre, hanem megálltam. Ők először nem tudták mire vélni ezt a szokatlan eljárásomat, nógattak, hogy menjek már. Én szétterpesztettem kis lábaimat és csak álltam mozdulatlanul.

— Mi baja van ennek a Bébikének? — kérdik egymástól.

De mire körülnéztek, rájöttek, hogy Bébikének semmi baja nincs, csak esze van annyi, hogy ha az első emeleten lakik, nem indul neki a másodiknak, hogy ott keresse a lakását.

Még sok mindenfélét felsorolhatnék annak bizonyítására, hogy én sem vagyok tulságos ostoba. De nem teszem, szerénységből egyrészt, másrészt félek, hogy unnák észbeli tehetségem bizonyítékainak felsorolását.

Kár pedig, hogy Bébike nem sorolta fel memoárjában többi bizonyítékait. Így meg kell elégednünk ezzel az egy jelenséggel, mely szemtűnően bizonyítja a négylábú barátunk megfigyelő képességét.

Egyébként a memoár a háborúval, a háborús mizériákkal, a szent konjunkturával foglalkozik igen elmésen, nemkülönben éles kritikával írja le a csendéletet egy „szanatórium“-ban. A Bébike szerelmének leírása igen bájos részlete a könyvnek. Igen sokat foglalkozik a memoár-író háborús társadalmi életünkkel. Jogos is találó kritika kíséri a budapesti korzó leírását is. Ez a csodálatos tehetségű Bébike

belpolitikánkkal és a külpolitikával is behatóan foglalkozik. Ily sokoldalúságot igazán nem is álmodhatunk egy négylábú kis kutyótól,

Az egész memoáron vezéreszmeként a szeretet, a megbecsülés és becsület hangja vonul végig s ezért megnyugtató, élvezetes olvasmány. Bébikének még egyszer köszönöm, hogy nem feledkezett meg rólam és így kellemes szorakozásban részesített. R.

Egy hasznos gyógynövényről.

— Az áfonyabogyó szerepe a modern gyógyászatban. —

Az áfonyának (*Vaccinium*) hazánkban három, jelentőségben lényegesen különböző faja él. A közönséges áfonya (*Vaccinium*) Myrtilus L.) meglehetősen szórványosan található Észak-Magyarország hegyi erdeiben. Májusban virágzó kicsiny, kopasz cserjéje ősszel sötétpiros bogvót érlel, mely élvezhető s melyet sűrűn felhasználnak a vörös bor festésére. Ugyanez a bokr valamikor szerepet játszott a gyógyászatban s a gyógyszertárakban mint „baccae Myrtili”-t keresték. A modern orvostudomány nem veszi igénybe.

A möcsári áfonya (*Vaccinium uliginosium* L.) gazdasági és orvosi szempontból egyáltalán nem jöhet szóba. Havasi lapjainkban terem s nem túlságosan gyakori.

Mindkét áfonyafajnál úgy a háztartás, mint az orvosi tudomány szempontjából jóval jelentősebb a hegyi áfonya (*Vaccinium Vitis idaea* L.), melynek kitűnő gyógyhatását a modern orvostudomány egyre sűrűbben igénybeveszi. Ez az áfonyafaj alacsony, cserjés növény, fűrtös virága májusban nyílik s ősszel skarlát-piros, savanykás ízű bogvót érlel, melynek bizonyos esetekben erős gyógyhatása van. A növény elég gyakori havasi és havas-alji erdeinkben s néha nagy területen borítja a kavicsos, száraz talajt. Nálunk a Kárpátokban és Erdélyben sűrűn előfordul s a nép nagyban szedi ősszel az áfonyabogyót, melyből ízletes befőtt készül, különösen a vadpecsenye mellé.

De nem ebben rejlik az áfonya nagy jelentősége, hanem nagy gyógyítóerejében, melyet a köznép már régen ismer s melyet újabbban az orvostudomány is fokozottabb mértékben elismer, különösen mióta egy neves bécsi orvos — dr. Winternitz udvari tanácsos — behatóbban tanulmányozta e gyógynövény sokszor meglepően jó hatását s az áfonya gyógyszerként való alkalmazásával számos esetben nem várt jó eredményeket ért el. Ez különösen azért fontos, mert az áfonya ép a háború korszakában fellépő járványos betegségek eseteiben ad gyógyulást, vagy legalább számottevő megenyhülést a szenvedő emberiségnek.

Az áfonyabogyó nedve különösen a nyálkahártya betegségeinek számtalan fájában bizonyult igen hasznosnak. Hurutos betegségek esetében száj-, torok- katarhus ellen ajánlatos a száj- és toroküregeknek áfonyanedvvel való öblögetése, ugyanez megszünteti a szájüreg rossz szagát és kigőzölgéseit, az oly kellemetlen és sok esetben makacs nátha ellen pedig abszolút biztos szernek bizonyult, amennyiben az orrnak koncentrált áfonyanedvvel való öblögetése rövidesen és teljesen megszünteti a náthát.

Winternitz tanár kutatásai alapján tudjuk, hogy az áfonyabogyó gyógyító hatása abban az ismert kék festőanyagban rejlik, mely a bogvó nedvének túlnyomó részét teszi. Ép ezért a gyulladáshoz vagy egyébként megbetegedett nyálkahártyát mennél hosszabb ideig ki kell tenni e festőanyag hatásának s az öblögetést sűrűn kell megismételni. A festőanyag mélyen behatol a beteg hámsejtekbe és a szövetekbe s ezeket sötét-szürke réteggel vonja be. Úgy látszik, ez a réteg védelmezi meg a szövetet minden külső inger és káros behatás ellen s a réteg alatt a beteg hámsejtek alatt háborítatlanul képződhetik az új szövet, ami egy a gyógyulással. Ezen alapul különben a köhögési ingert csillapító cukorkák hatása is, csak hogy ez múló, míg az áfonyanedv ragadós voltánál fogva sokkal tartósabb.

Még az oly makacs nyelvzuzmó eseteiben is — a nyelv kihólyagosodása, melyben erős dohányozók szoktak szenvedni — hamarosan meghozta a gyógyulást az áfonyanedv. De a legfontosabb és leghasznosabb az áfonyanedv hatása makacs hasmenés eseteiben. Winternitz olyan esetekben, mikor semmi-féle más szer nem bizonyult hatásosnak, csodás eredményeket tért el az áfonyanedvvel, mely még a tüdőbajos tipikus, megszüntethetetlennek tartott diarrhőjét is meggyógyítja.

Am ez a jótékony festőanyag nemcsak a nyálkahártyát, hanem a bőr sebeit, kiütéseit és zuzmóit is bevonja jótékony védőrétegével s így az avval való bekenés ezekben az esetekben is gyógyító hatással jár. Belső sebek, nevezetesen a belek kisebeseése esetében a lenyelt áfonyanedv rendkívül jó hatással jár, mert védőrétegével bevonja a sebes helyeket s mivel így ezek megvannak védve minden zavaró hatás ellen, a védőréteg alatt gyorsan lefolyik a gyógyulás processzusa.

Mindezek mellett nem utolsó előnye az áfonyanedvnek rendkívül kellemes, édeskésen fanyar íze, mely üdítően hat, miért is minden beteg szívesen veszi be.

Az áfonyanedv szirup vagy bor alakjában kerül forgalomba, de a bogvókból befőttet is főznek, mely igen kellemes és egészséges mellékétel a vadpecsenyéhez.

Az áfonyabokor gyümölcse — az áfonyabogyó — nyár végén vagy ősz elején érik s termőhelyén az odaváló lakosság nagyban szedi s szirupfőzésre vagy borkészítés céljából tovább adja. A bogvót aszalni is szokás és ebben az állapotban is lehet belőle üdítő és gyógyító nedvet készíteni. Álljon itt az eljárás receptje azok számára, akiknek módjukban áll az aszalt áfonyabogyó nagyobb mennyiségben való beszerzése: 500 gramm aszalt áfonyabogyót leöntünk két liter hideg vízzel s ebben 24 órán át valami meleg helyen tartjuk. Azután az egészet lassú tűzön főzzük mindaddig, míg vastag sziruppá tömörül. Azután az egész tömeget átszűrjük finom szitán, körülbelül egy gramm bórsavat teszünk hozzá, azután újra lassú tűzön folytonos keverés közt tovább főzzük s miután a meglehetősen sűrű nedv kihűlt, jól elzárható palackokba töltjük és eltesszük télre.

Az áfonyanedv feldolgozásának és konzerválásának másik módja az, hogy bort készítenek belőle. Ez a bor rendkívül kellemes ízű, kissé fanyar, illetőleg savanykás ízű és a betegek rendszerint igen szeretik. Az áfonyabornak különben teljesen ugyanaz a gyógyhatása, ami az áfonyaszirupé.

Mindkét módon tehát pompás, immár tudományos vizsgálatokkal igazolt gyógyszerre tehetünk szert, mely a hurutos betegségek eseteiben, rossz szájíz, bőrkiütések, sebek és makacs hasmenések ellen eredményesnek bizonyult. —n —s.

A szép papagályok.

Írta: Zöldi Márton.

A Madárház előtt találkoztam a nagy művésznővel, kinek neve a múlt század végén annak utolsó évtizedeiben hirt és dicsőséget jelentett Madridtól — Szentpétervárig. Alakja még mindig karcsú, a hosszú, szabályos finom arc most is nyugodt öntudatot fejez ki. Épp úgy, mint mikor a világ egyik legnagyobb énekes divájának tartották. Minden szeretetreméltósága és nagy intelligenciája mellett is úgy beszél velem, mint a fejedelem a hódoló alattvalóval: önkénytelen leereszkedéssel és a matróna igazi előkelőségével: — Szeretem a papagályokat — mondotta és tekintete mintha a múltban merengett volna. Tolluk pompázó csillongása mintha valami vonatkozást mutatna az én művészi pályámmal, melynek a csillogás egyik nem utolsó feltétele. Valami francia szellemeskedés csinálta ezt a mondatot: „les belle plumes faint le belle peroquins...“ Hát igaz, a szép tollazat teszi széppé a madarat... És milyen csodás szingazdag-ságot mutat a madarak tollruhája. Vetekszik a flóra szin pompájával... Hisz a kettő között meg is van az összefüggés... A mimikria-elmélet szerint a tollak színe a növények színét utánozza — célszerűségi tekintetből.

A matróna sima arcán egy kis ideg-rezgés mutatkozott. Mint mikor valami apró kellemetlenségre bukkanunk.

— Tehát mindenütt a célszerűségi tekintetek uralkodnak és döntenek . . . Még a madarak tollazatainak színpompájában is . . .

Megpróbáltam egy megjegyzést:

— Nagyasszonyom, — így szokták szólítani — a célszerűségi tekinteteket még a Teremtő sem mellőzhette a teremtésben. Ez a matematikai alap, mely nélkül az egész mű meginogna . . .

— Lehet, — tündődött el a nagyasszony — de kérdés, helyt áll-e mindenben a tudorok elmélete? Ki tudja, nincs-e más oka annak, hogy a himmadarak tolla ékeesebb, színesebb, tarkább, mint a nőneműeké? Talán más rendeltetése is van a színeknek a tollazatban, mint amit a tudomány megállapított?

— Nagyasszonyom — kérdeztem — talán a madarak szerelmi életére gondol.

— Lehet, — hangzott a merengő válasz. A színeknek az emberek szerelmi életében is szerep jut. Vegyük csak a színpadi művészetet. Lássá nekem huszonötven át csaknem minden este ki kellett festenem az arcomat, az ajkamat, a szemöldökeimet, hogy a szerelem illúzióit ébresszem. És milyen színpompát kellett belevinnem az öltözködésbe! Én, aki polgári értelemben takarékos vagyok, fájó szívvel dobtam ki ezeket selyemre, bársonyra, csipkékre és hamis díszítésekre . . . A színpad vagyontok nyel el színes rongyokban! És vannak, akik annak köszönhetik a karriert, hogy bujábbnál bujább színeket vittek be kosztümjeikbe . . . A szép tollak teszik a szép papagályokat . . . Ez így van . . .

— És mégis sokan vannak, — mondtam, kiknek nem a színes papagályok tetszenek . . .

— Igaz — bólintott a fejedelmi matróna — ismertem művésznőket, kik minden kifejtett színpompa mellett sem tudtak boldogulni. A színeknek a hatása, ha a színek nem művészi harmóniába olvadnak, csak pillanatnyi. És a decens színek hatása mindig komolyabb. Lám, a férfjak talán nem is udvariasságból, hanem józan megfontolásból választják az egyszerű színeket: feketét, szürkét. Tudniillik nemcsak azért, hogy a mi színesebb ruhánk jobban érvényesüljön . . . Mert, hogy a férfiak között is van sok ki visszavágyik a középkor és a rokokó színesebb férfidivat cikkeire és ríktó trikoira, ezt személyes tapasztalásból tudom.

— A mai esztétizis — jegyeztem meg — a ruházat élénkebb színeit szigorúan bírálja és a legtöbb esetben bárbárizúnek találja.

A nagy művésznő vállat vont. Véleménye ingadozást mutatott . . . Leültünk egy padra.

— Elmondok magának egy esetet, — kezdte. — Madridban egy híres operettben, melynek azóta a nevét is elfelejtették az emberek, vendégzerepeltem. Mesés kosztümöm volt reá. Valóságos szivárványcsipkékből, muszlinból és moarékból . . . Mindenütt, ahol felléptem, meglepetésszámba ment. Társnőim irigyeltek és utánoztak . . . Ennél nagyobb sikere nem lehet kosztümnek . . . De a fellépést egy komolyabb baleset csaknem lehetetlenné tette . . . Spanyol banditák kirabolták a podgyász-kocsit és nekem délben afölött kellett töprenkednem, hogy kölcsönkérek valahol ruhát vagy lemondok az előadást . . . Egyik megoldás sem ízllett . . . Végre a társalkodónóm kinyitott egy szekrényt, amelyben az ő ruhái lógtak. Véletlenül megpillantottam egy egyszerű szürke ruhát, melyet két év előtt én ajándékoztam neki . . . Egy pillanat alatt elhatároztam, hogy ebben fogom a szerepet játszani . . . Úgy is tettem . . . Soha akkora sikert nem arattam ebben a szerepben . . . Miután az alguázilok szerencsésen lefűlelték a vasút fosztozóit, visszakaptam kosztümjeimet . . . A legközelebbi előadáson a szivárványkosztümben játsztam . . . Mit mondjak? Legjobb embereim, akiknek őszinteségéhez kétség nem fér, azt mondták, hogy jobban tetszettem a szürke ruhában . . .

— Nincs benne semmi meglepő — mondtam és a tőpart szélén álló karcsú darumadárta mutattam. — Hányinak tetszik a darutoll jobban, mint azok a tollak, melyek a francia képlet szerint — a papagályt széppé teszik . . .

A botanikus kalandja.

A likócsi homokpuszták tarka fűszőnyegére forron tűzött le a nap. A katonai lövölde előtt egy akácfa árnyékában néhány baka heverészett s jókedvűen csapkodta a piszkos kártyákat. Az egyik magasabb homokbucka oldalán izzadva kapaszkodott felfelé dr. Gyömbér Dezső tanár, a fiatal botanikus, aki a maga nagy feladatává tette a vidék flórájának megírását.

Ott is fityegett oldalán a zöldbádogszelence, melyből fűvek és virágok kandikáltak ki. Ez a bádogszelence éppen nem járult hozzá a fiatal tanár méltóságának emeléséhez. Amúgy is vékony, fakó szőkeességében kissé éretlen legény volt s a szelence nélkül iskolamesternek, vagy legalább preparandistának nézhette volna valaki; a zöld dobozzal nyakában azonban szakasztott olyan volt, mint egy most felszabadult kovácslegény.

Dr. Gyömbér Dezső éppen a Kerner von Marilaun-féle elméleten töprengett azon, amely szerint a távol kelet egyes vidékeinek egész növényvilága egyszerre csak felkerekedik, megindul s vándorol, vándorol a messze nyugat felé. Ime a Kis Magyar Alföld e homokpusztáinak flórája is csaknem teljesen azonos a délorosz pusztá növényvilágával. Ugyanazok az árva-leányhajmezők, tarkítva az Astragalusok kék és sárga virágaival, ugyanazok a Festuca-pázsítok, a belőle kiemelkedő Jurinea mollisszal s mindazokkal a jellemző növényfajokkal, melyeket Kerner a déloroszországi síkságból felsorol. Sőt a táj külső képe is azonos: ugyanaz a végtelen síkság, megszakítva akácfa-ligetekkel borított alacsony homokdombokkal, ugyanazok a zsétszört, gémeskutas tanyák s északon a Don — akarom mondani a Kis-Duna fehéren csillogó, kanyargó sávja. És, hogy a családás még tökéletesebb legyen, dr. Gyömbér Dezsőtől alig száz lépésnyire görcsös botjára támaszkodva, magas báránypőrsüvegben, mint valami szemlélődő kirgiz törzsfőnök ott állt mozdulatlanul a likócsi tehénpásztor.

Ez az alak egyszerre nagyon érdekelni kezdte dr. Gyömbér Dezsőt. Jobban, mint a virágai. Mint hamisítatlan fővárosi fiú, nem ismerte a népet, de Ady Endre egy verse nyomán annyira kíváncsinak érezte magát, hogy ellenálhatatlan vágy fogta el beszédbe elegyedni a magyar ugar ez alakjával, melynek eredeti eszejárásáról népies novellákban annyit olvasott.

Megtörölte tehát izzadt homlokát s a lomhán lefelé megindult a pásztor felé, aki egykedvűen pőfékelve nézte a távoli templomtorony gombját s dehogy árulta volna el egyellen szemhunyorítással, hogy közeledő lépteiket hall. Mellette heverésző komondora már sokkal figyelmesebb volt, mert Gyömbér közeledtére felütötte bozontos, rút fejét, melyből világos, okos tekintetű szempár ragyogott elő s boszúsán vakkantott kettőt-hármat.

Dr. Gyömbér Dezső most már egészen közel volt a pásztorhoz, de ennek ünnepies mozdulatlanságát látva, egészen elfogódott. Összeszedte mégis a bátorságát a megszólította a hallgatag embert, szóról-szóra úgy, ahogy a novellákban olvasta:

Adjon Isten jó napot, bátyám!

Adjon Isten, ifiúr — szólt a pásztor és lassan megfordult, miközben görcsös botja végével megbökte süvege szélét.

Rút, félszemű ember volt s ősz, rövidre nyirt tuskés bajusza alól rövidszárú piros cseréppipa lógott ki, melyet akkor sem vett ki a szájából, mikor beszélt. A vállán szűr lógott, de szőrmés belésével kifelé fordítva. Jó hüvösen tart az ilyenkor nyáron.

— Hát csak jó dolga van itt, bátyám! szólt a tanár, hogy szóra nógassa az öreget.

— Vóna hely, ahol jobb vóna szólt ez.

— Ugyan hol?

— Hát a kóterban, vagy a pincében.

— Hm! — csodálkozott Gyömbér. — Aztán miért?

— Hát mer mind a kettőben hüvösebb van.

Dr. Gyömbér arca felderült. A szittyá-turáni természetes ész-

járásról szóló hiedelem tehát csakugyan nem mese! Ime, milyen talpraesett választ tud adni a nép egyszerű fia!

— Aztán, hogy hívják magát, bácsi? kérdezte.

— Engem? — szólott az öreg s hegyeset köpött a kutya felé, úgy, hogy ez ijedten férekapta a fejét — hát Borvendég Gergelynek.

— Ejnye, de szép neve van!

— Hm. Van annak, aki el nem issza . . . Ilonka, beste lélek! Mit keressz te a kukoricásban? Na megállj! Nesze!

Evvél megforgatta kétszer a feje körül a füttykóst s ez nyílegyenesen már repült is egy szép tarka tehén felé, mely a csordától eltávolodva a kukoricás szélén állt s jóízűen falatozott az édes tengerilevélből. A súlyos bot éppen lágyékán érte az állatot, mely riadtan meghorkant s eszeveszetten szaladt, vissza a csordához.

— Bodri, na!

Az öreg nógatására a komondor odarohant a bothoz s azt szájában visszahozta gazdájának.

— Az úrfi, ugy-e diák? — fordult most Gyömbérhez hirtelen kérdéssel a pásztor.

Dr. Gyömbér Dezső érezte, hogy arcát sötét pir önti el.

— Nem — szólott kissé zavarodottan. — Tanár vagyok.

— Hát csak azért — szólott az öreg — mer a gazdámnak, a Borca tekintetes úrnak a fia is diák, aztán annak is van ilyen pikszise, amibe mindenféle giz-gaszt hord haza.

— Borca? Borca Pál? Hiszen az a tanítványom!

— Hát az úrfi iskolamester?

— Nem. Több vagyok. Tanár.

— Már értem. Az úri gyerekek iskolamestere.

A kanyargó úton parasztnyecske közeledett bokorugró, rikitóan vörös szoknyában. Fején nagy kosarat vitt tele sötét-piros, ropogó cseresznyével. A csordában a bika nyugtalan-kodni kezdett.

— Annuska, lelkem — kiáltott rá Borvendég Gergely — hát nem megmondtam a multkor, hogy kerüld el a csordát, vagy pedig végy magadra más pendölyt? Most majd felöklel a bika!

— Jaj, Gergely bácsi, hát tartsa vissza! — rimázkodott ijedten a fehérnép.

A bika, gyönyörű, vastagnyakú, tarka siementhali állat, melynek szarván a napfényben vakítóan ragyogott a két ércgomb, első lábával csakugyan túrta a homokot és rohamra készült.

— Viola te! Beste állatja! Nem maradsz ott mindjárt! — ordított a pásztor s botja gyönyörű ívben, sivitva odarepült a fejedelmi állat két szarva közé, hatalmasan megkoppantva kemény homlokát. Az állat visszahökken és bambán nézte a földrehullt füttykóst. Bodri lóhalálban visszahozta a súlyos boti s a bika újra támadásra készült az asszony ellen, aki sikoltozva futott az országúton. Ekkor újra repült a bot s szakasztott ott találta az állatot, ahol előbb. A bika felhorkant a hatalmas koppanásra, aztán kedvét veszve, ellenkező irányban elballagott.

Dr. Gyömbér csodálkozva nézett az öregre.

— Hol tanult meg ilyen pompásan dobni, bátyám? — kérdezte.

— Hm! — szólott némi göggel az öreg — hisz a mesterségem. Azt talán csak értem. A Borvendégek mind jó dobók. Az apám kétszáz lépésről ledobta az almát az ágról. A fiam is érti a mesterségét. Valamit csak én is konyitok hozzá. Eltrafáljam azt? — S botjával előre mutatott.

Előttük kétszáz lépésnyire gyönyörű, mintegy embermagaságú ökörfarkkóró virágzott. Verbascum thapsi forme, mint dr. Gyömbér nyomban konstataálta. A közepén biborvörös-pöttyű sárga virágok világítani látszottak a napfényben. Az öreg megsuhintotta botját, a szép kóró derékban kettétört s Bodri hangos csaholás sal rohant a bot után.

A pusztá felől egy tizenkét-tizennégyéves suhanc közeledett fején báránbőrűveggel, oldalán tarisznyával, szájában kialudt pipával, kezében hatalmas füttykössel.

— Hova mégy, Jancsi? — kiáltott rá az öreg, aztán magyarul Gyömbérhez fordult:

— A fiam.

— Györbe, vasszögért — volt a fiú válasza.

— Az anyád küldött?

— Az.

A suhanc megállt. Látszott, hogy mondani akar még valamit.

— Édös apám!

— Na?

— Adjék kend egy kis dohányt.

— Nincs.

— Hát akkor adjék tíz vasat, hadd vegyek.

— Az sincs.

— Dehogynincs. Tudom, hogy van.

— Hátha van, van. De nem adok.

A fiú szemében fellobbant az indulat lángja. Nem szólott egyetlen szót s alattomos tekintetét vetve apjára, megindult.

Mikor vagy száz lépésnyire volt, hátrafordult s megsuhintotta görcsös botját. A súlyos bot repült, repült s derékon találta az öreget, aki felszisszent és lapockájához kapott. Egy pillanatig gondolkodott, hogy visszadobjon-e, de aztán csak ezt kiáltotta a sebesen elinaló fiú után:

— Átkozott gaz kölyke! Na megállj! Majd megver az Isten . . . Megdobálni öreg apádat, aki felnevelt! Ilyen istentelen gazember!

Aztán szemében valami különös büszkeség csillámlott meg, mikor odafordult Gyömbérhez s így szólott:

— Hanem a dobás pompás volt. Láttá úrfi? Ugy-e, majdnem olyan, mint az enyém. Hja, látszik, hogy az én nevelésem!

Egy hasznos növényről. A praktikus németeket a háború nélkülözései megtanították a növényvilág adományainak megbecsülésére s figyelmük újabban ismét egy vadontermő s úton-útszélén gyakori növény felé fordul, melyről a béke áldásos idejében teljesen megfeledkeztek. Ez a növény a fészkesekhez tartozó s a gyermekfűhöz közeli rokon oroszlánfog (Leontodon), melynek nálunk a főváros közelében is három faja él és elég gyakori, ú. m. a *L. incanus*, *L. autumnalis* és *L. hastilis*, A Leontodon tejszerű nedve „irculin“ nevű gyógyanyagot tartalmaz, miért is a gyógyászatban használatos. A növény szárított leveleiből igen jóízű teát lehet készíteni, miért is ma már teapótlónak vagy valódi orosz tea szaporítására szélében használják Németországban. De a leggyakorlatibb haszna e növénynek, hogy gyengébb hajtásaiból elég ízletes főzeléket vagy salátát lehet előállítani, ami a mai főzelék- és zöldségszegény világban elég ok, hogy a szegény néposztály megbecsülje és gyűjtse e vadontermő növényt.

A Peipus tó. A földrajzban sokat emlegetett Peipus tava, ahol az oroszok kapitulációja következtében a németek livlandi elöretörése most megállt, már Moltke megállapítása szerint is Németország legjobb stratégiai határa lett volna Oroszország felé s most valószínűleg azzá is lesz. A Riga és Pétervár közt a fele úton álló tó 2800 négyzetkilométernyi területet borít, tehát jóval nagyobb, mint a Badeni tó. Négy kormányzóság találkozik a nevezetes tó partjain, úgymint a pétervári, pskovi, Estland és

Livland. A tavat a legutóbbi vezérkari jelentésekben sűrűn emlegetett Narova folyó köti össze a Finn-öböllel, míg délfelé az Embach folyó révén a livlandi Vircjerv-tóval van összeköttetése. A Csudok tava — ahogy az oroszok a Peipus tavát másként nevezik — csak 15 méter mély s így természetesen rendkívül gazdag a legízletesebb édezvizi halakban, úgy, hogy a Peipus tavának halászata mindig rendkívül fontos tényezője volt Estland és Livland közlekedésének. A Peipus a 42 km. hosszú és 40 km. széles pskovi tóval is összefügg s mivel a csatorna hajóval is járható, fontos kereskedelmi útja volt a Hanza-kereskedelemnek. Ez a jelentősége most, úgy látszik, újból feléled.

Köszén az Északi Jegestengerben. A köszén óriási jelentősége természetesen soha egy pillanatig sem volt kétséges, de a kérdés borzalmasan komoly voltát gyakorlatilag csak a világháború és az azzal járó anyaginség mutatta meg. A szakértő kutatók figyelme ennek következtében új szénforrások felé fordult, még pedig meglepően kedvező eredménnyel. Kiderült ugyanis, hogy az Északi Jegestenger néhány szigete, melyek eddig csupán mint az iramszarvas, a kékróka, a foka és jegesmedve lelőhelyei jöttek figyelembe, rendkívül gazdag, a világ egész iparát mozgató fekete kőzetben, melynek hiányát az elmúlt télen oly keservesen megéltük. Különösen Spitzbergában, az északi szigetek e legismertebbjén lendül fel napról-napra a szénbányászat. Ma az Advent-öbölben már 400 bányász dolgozik s naponként ezer tonna köszén hoz felszínre. Hamarosan meg is alakult három nagyszabású norvég köszénbányatársaság s ezek egyike, a „Svalbard-Kulgruber” kibérelte az advent-völgyi és green-harbouri köszénmezőket, melyeknek szénttartalmát kerek 600 millió tonnára becsülik évi 200.000 tonna szénhozammal. Köszén fedeztek fel továbbá ugyancsak a legutóbbi időben Island szigetén, melynek széngazdagságát ugyancsak 600 millió tonnára becsülik. Innen a szénkivitel Dániába már megkezdődött. Gazdag szénrtegeket találtak a Medve-szigeten, ami azért nagyjelentőségű, mert a sziget Tromsø norvég kikötőtől 24 óra alatt elérhető a tengeren. A szállítás egyedüli akadálya a megfelelő kikötők hiánya, miért is a norvég kormány most sürgősen épített ilyeneket. Ezt az a körülmény is fontossá teszi, hogy az említett szigeten kristálymezőket és olomérceket is felfedeztek. Európa egyik nagy szén szállítója tehát a közeljövőben előreláthatólag a Jegestenger lesz.

A homoki növények szörmezének hivatása. Ismeretes, hogy az úgynevezett „xerofita” (homoki) növények egész külseje meglehetősen sűrű szőr-, esetleg sertemézzel van borítva, mely néha, mint például a gyopár egyes fajainál egészen elgyapjasodik. Ennek a szörmeznek a növény megélhetése és egzisztenciájának biztosítása szempontjából rendkívül fontos szerepe van. A növény életfunkciójának ugyanis egyik fontos megnyilatkozása a transpiráció, vagyis a gyökér által a talajból felszívott nedveség elpárologtatása, mely a levelek felületén át történik. A víznövényeknél a nedv felszívása a nagy vízbőség miatt akadálytalanul történik, s ezért nem baj, ha az elpárologtatást misem akadályozza, miért is a levél és a szár a vízi növényeknél teljesen szőrmentes. A homoki növény a vízben szegény talajban azonban csak kevés vízhez jut s így a széljárta homokon a túlságos mérvű párolgás hamar kiszáritaná és elpusztítaná a növényt. Ezért a gyapjas szörmez, mely megakadályozza a túlságos és emiatt káros párolgást, s mely például a havasi gyopárnál (*Gnaphalium Leontopodium L.*) valóságos gyapjuruháva lesz, de csak alig valamivel ritkább a homoki gyopárnál (*Gnaphalium arenarium L.*) A homoki növények szörmezének hivatása tehát a túlságos elpárologás megakadályozásával megvédeni a növényt az elszáradástól.

A kolera elleni beoltás védőhatásának tartama. A háború kevésszámú örvendetes tapasztalatai közé tartozik, hogy a veszedelmes járványok, mint pl. a tífusz, kolera, pestis, stb. minden várakozás ellenére megkímélték úgy hadseregünket, mint hazánk népét. Ennek oka a higiéné szabályainak lelkiismeretes betartásán kívül kétségtelenül a *védőoltásban* keresendő. Kiderült a háború folyamán, hogy a kolera elleni védőoltás — az eddigi hiedelem ellenére — csak mintegy 4 hónapig nyújt immunitást. Ekkor meg kell újítani, de az első háromszoros beoltás helyett most már egyszeres beoltás is elegendő, mivel a rendszeres

beoltás fokozza a test ellenálló erejét. 1915-ben az osztrák és magyar hadseregnek csak 0,2 százaléka betegedett meg kolerában, noha számos csapattest olyan megfertőzött vidékeken tartózkodott, melyek lakosságának kolerahalálozási aránya 60 százalék volt. Ezidőszert az olasz és az orosz fronton álló hadseregünk teljesen koleramentes.

Madarélet a „Gránát-erdő”-ben. A nyugati harctéren megjelenő „Champagnei Hadiujság”-ben egy madárkedvelő tüzértiszt most beszámol azokról a tapasztalatokról, melyeket a nyáron át a madarélet tanulmányozása közben a fronton szerzett. A német tüzértiszt megerősíti azt a más harcterekről is ismeretessé vált, egyébként meglepő tény, hogy a madarak megszokott életmódja sem az erős puskatűz, sem az ágyúzás nem zavarta meg számottevő módon. Még a leglármasabb csatanapokon is vigan és százával énekeltek a levegőben a pacsirták, a golyóktól megtépett fákon és bokrokon pedig a pintyek, veresbegyek, rigók és egyéb éneklőmadarak. A tiszt fedezéke előtt talán 150 méternyi távolságban kezdődött a „Gránát-erdő”, melyet a francia ágyúk úgyszólván teljesen feldúltak. Ebben az erdőben éppen csak a leghevesebb ágyúzás pokoli lármájában szünetel percekig a madárdal. A tüzérségi állások közvetlen közelében foglyok fészkelnek, egy fecsképar pedig az egyik ágyú fedezékének „eresze” alatt épített magának fészket. A madaraknak ez a relativ nagy bátorsága azonban nem egy esetben vált végzetessé rájuk nézve, mert a srappnellek szertelovelő golyói, a gránátszilánkok s az eltévedt puskagolyók nem egyet megöltek közülük.

Gummitermelési kísérletek Svédországban. Az iparban ma már nélkülözhetetlen kaucsukot és mézgát (gummi) tudva levőleg néhány Amerikában és Ázsiában honos, tejtartalmú növényből termelik. Mivel azonban a háború óta a tengeri út bizonytalansága miatt a nyersanyagbehozatal szünetel, az európai államok kaucsukiparát válság fenyegeti. A semleges államok közül legelsőnek Svédország ismerte fel a fenyegető veszedelmet s az érdekelt körök megbízásából két svéd tudós, *Hellsing* tanár és *Erikson* mérnök nagyszabású kísérleteket tett arra vonatkozólag, hogy nem lehetne-e gumminyersanyagot nyerni belföldi növényekből is? Ennek akadálya egyelőre az, hogy a Svédországban honos növények, mint pl. az *Asclepias cornuti* és néhány kompozita, melyek e tekintetbe szóba jöhetnek, már kicsiny voltuknál fogva is csak csekély mértékben tartalmaznak kaucsukot s hogy továbbá ennek termelési módja igen költséges. Mindazonáltal a belőlük nyert nyersanyag kitünő minőségű, miért is például villamos szigetelők készítésére kiválóan alkalmas. A svédek ilykép joggal reménylik, hogy idővel az eljárási módszer tökéletesítésével és olcsóbbátételével sikerülni fog a honi kaucsukipart megfelelő nyersanyaggal ellátni és függetleníteni a behozattól.

Kétszeres burgonyatermés egy évben. A háború nyomorúsága végre megtanított bennünket a burgonyának mint élelmiszernek teljes értéke szerinti megbecsülésére. Ma, mikor minden termelő és mezőgazda azon töri a fejét, hogy miképpen lehetne terményeinek hozadékát fokozni, nem lesz érdektelen rámutatni arra, hogy van egy kipróbált termelési módszer, melynek segítségével a burgonyából évenként nem egyszer, hanem *kétszer* biztosítható rendes termés. A módszert hosszú kísérletezés után egy E. von *Plotho* nevű osztrák mezőgazda állapította meg, aki azt egy 1845-ben megjelent könyvecskéjében nyilvánosságra is hozta. *Plotho* nyár végén három burgonyát ültetett el, melyek közül kettő megrothadt, a harmadik megeredt. Ősszel *Plotho* ezt a burgonyát falevéllal és trágyával dúsan leterítette s mikor következett tavasszal a fagy elmúltával kiásták, ötven gyönyörű gumót találtak. Ezt a módszert később nagyban is kipróbálták s noha bevált, érthetetlen módon mégsem tudott általánossá tenni a mezőgazdaságban. Pedig a rendes burgonyatermésen kívül még egy hozamot biztosítana kora tavasszal.

Keletindia indigótermése. Amióta Németország szintetikus festéktermékei nem kaphatók a világpiacon, rendkívül nagy a kereslet indigóban. Az indigó-festőanyagot tudvalevőleg a hüvelyesekhez tartozó *indigó-növényből* nyerik. Az *Indigofera tinctoria* L. és a többi rokonfaj szolgáltatja a becses anyagot. A nagy kereslet következtében Keletindia indigótermelése a háború alatt rendkívüli módon fellendült. Keletindiában az 1914/15 év folyamán 116.500 acre (1 acre = 0,4 hektár) föld volt beültetve indigóval, de ez a terület 1915/16-ban 258.100 acrerá növekedett. India minden tartományában megnövekedett az indigóval beültetett terület, ami nem csoda, mert az indigó fontjának ára 1914: augusztusa óta 2 shilling 9 pencérről 11 shilling 6 pencérré szökött. Keletindia idej várható indigótermését 88.500 méter-mázsára becsülik.

A Poinsettia „virága.” A botanikus előtt régóta nyilvánvaló és csak a laikus nem tudja, hogy a virágok színes szirmai alapjukban véve nem egyebek, mint lomblevelek, melyek rendes hivatásuktól elvonva arra szolgálnak, hogy színük üdeségével és tarkaságával a virágnak segítségére legyenek a rovarok odacsalogtatásában. A szíromlevélnek a virág genetikus processzusában tehát nincs lényegesebb szerepe s az nem más, mint átalakult lomblevél. A laikus előtt is érthető módon szemléltetővé válik ez a Poinsettia nevű dísnövénynél, melynek felső a virághoz közel álló lomblevelei anélkül, hogy felvennék a szírom formáját, intenzív vérvörössé válnék, úgy, hogy a növény felsőrésze olyan, mint egy ritkapompájú, remek virág. A lomblevél ez átalakulóképességén alapul különben a modern kertészművészetnek az az eljárása, hogy a természetben „szimpláknak” ismert virágok túlnyomó részét átalakította „duplákká,” vagyis a szírmok számát fokozta.

□□□□ A kiadásért felelős: RAITSITS EMIL. □□□□

◆ **HIRDETÉSEK** ◆

Hirdetéseket elfogad „A Természet” és a „Mi újság az állatkertben?” részére a kiadóhivatal. * Budapest, Állatkert.

MAGYAR EB TENYÉSZTŐK ORSZÁGOS EGYESÜLETE
 vezeti és kiadja a
Magyar Ebtörzskönyvet
 és a
Magyar Vadászeb-Törzskönyvet
 Felkarolja az ebtenyésztő sport összes érdekeit
 Tagsági díj 15 K + Hivatalos lapja „A KUTYA”
 Az egyesületet érintő levelezés BUDAPEST 112 címzendő

Az Országos Magyar Vadászati Védegyelet tulajdona és hivatalos közlönye a
VADÁSZLAP
 XXXVIII. Megjelenik minden hó 5., 15. és 25-én XXXVIII. évfolyam évfolyam
 ELŐFIZETÉSI ÁRA: egész évre 12 K félévre . . . 6 K
 Az Orsz. Magy. Vadászati Védegyelet tagjai részére egész évre csak 8 K
 Szerkesztőség és kiadóhivatal:
 az ORSZÁGOS MAGYAR VADÁSZATI VÉDEGYELET titkári hivatala :: Budapest, VII. ker., Bálint-u. 5. szám

A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi minisztertől 109.541/904. szám alatt elismeréssel kitüntetve :
LOPOS GYULA
TORNASZERGYÁROS
 Gyártelep gépüzemre berendezve
 III. ker., Lajos-utca 60.
 Telefon 113—44 Árjegyzéket és költségvetést kívánatra ingyen és bérmentve küldök. Telefon 113—44

*Festék-, kátrány- és vegyi-
 termékek gyári raktára*
Kún Sándor
 Budapest, IV.,
 Ferenc József-rakpart 18.
 Telefon 782

Bádognak, vasnak, mindennemű fémnek rozsdától való megvédésére legbiztosabb a
„KERAMOLITH”
 törv. védett VÍZMENTESÍTŐ FESTÉK
 Egyedül készítő: Klein Dávid épület-üveges
 Budapest, VI. ker., Szondy-utca 37/a
 Telefon: 114—17